

22. Уголовный кодекс Республики Казахстан / науч. ред. и предисл. И.И. Рогова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 466 с.
23. Уголовный кодекс Республики Беларусь / науч. ред. и предисл. Б.В. Волженкина, обзор. статья А.В. Баркова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 474 с.
24. Уголовный кодекс Литовской республики / науч. ред. В.Й. Павилониса, предисл. Я.И. Мацнева, вступ. статья В. Павилониса, А. Абрамовичюса, А. Дракшене; пер. с лит. В.Я. Казанскене. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 470 с.
25. Уголовный кодекс Республики Молдова / принят 18 апреля 2002 г. Введен в действие с 12 июня 2003 г. / вступ. статья канд. юрид. наук А.И. Лукашова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 408 с.
26. Уголовный кодекс Республики Армения / науч. ред. Е.Р. Азарян, Н.И. Мацнев; пер. с арм. Р.З. Авакян. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. – 450 с.
27. Уголовный кодекс Российской Федерации : [федеральный закон] / принят Гос. Думой 24 мая 1996 г. по состоянию на 1 мая 2012 г.]. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>
28. Уголовный кодекс Кыргызской республики: [Текст офиц.] / науч. ред. и предисл. А.А. Стуканова, П.Ю. Константинова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 352 с.
29. Уголовный кодекс Республики Таджикистан / принят Законом Республики Таджикистан от 21 мая 1998 г. Введен в действие 1 сентября 1998 г. / предисловие А.В. Федорова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 410 с.

РЕБЕНКО С. М.,
здобувач кафедри
кримінального права та кримінології
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.3/7(477)

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ҐРУНТОВИМ ПОКРИВОМ (ПОВЕРХНЕВИМ ШАРОМ) ЗЕМЕЛЬ

Автором досліджуються проблеми кримінально-правової охорони земель від незаконного заволодіння їх поверхневим шаром. Здійснено правовий аналіз об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 239-1 Кримінального Кодексу України (далі – КК). Запропоновані висновки можуть бути використані в практичній діяльності правоохоронних органів та суду.

Ключові слова: незаконне заволодіння, суспільно небезпечні наслідки, ґрунтовий покрив, поверхневий шар, похідний наслідок, створення небезпеки.

Автором исследуются проблемы уголовно-правовой охраны земель от незаконного завладения их поверхностного слоя. Осуществлен правовой анализ объективной стороны состава преступления, предусмотренного ст. 239-1 Уголовного Кодекса Украины (далее – УК). Предложенные выводы могут быть использованы в практической деятельности правоохранительных органов и суда.

Ключевые слова: незаконное завладение, общественно опасные последствия, почвенный покров, поверхностный слой, производные последствия, создание опасности.

The problems of criminal law protection of land from the misappropriation of their surface layer are investigated by author. The legal analysis of the objective feature of formal components of crime provided by article 239-1 of the Criminal Code of Ukraine is carried out. The proposed conclusions can be used in the practice of law enforcement agencies and the courts.

Key words: *misappropriation, socially dangerous consequences, soil cover, surface layer, derived consequences, endangering.*

Вступ. Конституція України (ст. 14) проголошує землю основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Охорона землі як основного національного багатства включає систему правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на її раціональне використання, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обігу, на відтворення й підвищення родючості ґрунтів, а також захист її від негативного і шкідливого антропогенного впливу, в тому числі недопущення забруднення або псування земель шкідливими речовинами, відходами, іншими матеріалами та їх агентами. Одним із видів правових заходів охорони землі як основного національного багатства є її охорона кримінально-правовими заходами.

Окремі аспекти кримінально-правової охорони природних ресурсів, серед них і землі, в загальному плані розглядалися В.І. Андрейцевим, Ю.С. Богомяковим, М.М. Бринчуком, Т.Д. Бушуєвою, В.П. Владимировим, С.Б. Гавришем, П.С. Дагелем, О.В. Дубовик, Є.Н. Жевлаковим, О.С. Колбасовим, С.М. Кравченко, У.Я. Крастиньшем, Н.О. Лопашенко, Ю.М. Ляпуновим, В.Л. Мунтяном, П.С. Матишевським, В.О. Навроцьким, В.В. Петровою, Л.Ф. Повеліціною, Б.Г. Розовським, Н.І. Тітовою, Ю.С. Шемшученком, Н.Г. Шимбарєвою, М.В. Шульгою, А.М. Шульгою й іншими фахівцями з кримінального права, екологічного права та кримінології.

Постановка завдання. З'ясування доцільності та належної обґрунтованості встановлення кримінально-правової заборони заволодіння ґрунтовим покривом земель, розробка науково обґрунтованих положень і рекомендацій щодо подальшого вдосконалення чинного законодавства, яке встановлює кримінально-правові засоби охорони земель від незаконного заволодіння поверхневим шаром земель, з'ясування шляхів підвищення його ефективності. Проведення системного дослідження змісту об'єктивних ознак злочинного заволодіння ґрунтовим покривом земель.

Результати дослідження. Об'єктивна сторона злочинного заволодіння ґрунтовим покривом земель – це процес суспільно небезпечного і протиправного посягання на екологічну безпеку шляхом незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель. Цей процес розглядається з точки зору послідовного розвитку тих подій і явищ, які починаються із вчинення злочинного діяння (дії або бездіяльності) і закінчуються настанням злочинного результату.

Об'єктивною властивістю суспільно небезпечного діяння виступає, як справедливо підкреслюється в літературі, його здатність заподіювати шкідливі зміни в об'єкті кримінально-правової охорони [1, с. 127; 2, с. 92]. Це теоретичне положення підтверджується і кримінальним законодавством. Так, статтею 1 КК України визначається, що завданням чинного КК України є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру й безпеки людства, а також запобігання злочинам.

Об'єктивна сторона – це зовнішня, видима сторона злочину, що підлягає безпосередньому сприйняттю, доступна для відтворення в ході розслідування і судового розгляду справи [3, с. 5–7]. Ознаками, притаманними об'єктивній стороні злочину, виступають суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність), суспільно небезпечні наслідки, причинний зв'язок між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками, місце, час, спосіб, знаряддя й засоби, а також обстановка вчинення злочину. Ці ознаки виділяють як основні та найбільш загальні при характеристиці зовнішнього вияву суспільно небезпечного посягання. Саме об'єктивна сторона визначає, у чому виявляється злочин ззовні, як саме суб'єкт досягає злочинної мети, за яких умов (місця, часу, обстановки) та за допомогою яких

засобів і знарядь він вчинюється. Як зазначається у науці кримінального права, конкретний вияв того чи іншого акту злочинної поведінки неоднозначний і дуже різноманітний, а вицерпний перелік його об'єктивних ознак просто не можна навести через їх значну кількість [4, с. 69; 5, с. 34; 3, с. 8].

Суспільно небезпечне діяння передбачене диспозицією ст. 239-1 КК України, сформульовано як незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель. Термін «заволодіння» використовується законодавцем досить часто, особливо це стосується тих злочинів, що пов'язані з вилученням майна (Розділ VI «Злочини проти власності») або предметів, які є джерелом підвищеної небезпеки (Розділ IX «Злочини проти громадської безпеки»).

«Заволодівати, – писав В.І. Даль, – значить захопити, взяти хитрістю або силою» [7, с. 561]. В українській мові слова «заволодівати», «заволодіти», означають таке: «1. Брати у своє володіння, привласнювати. 2. Опановувати, охоплювати кого-, що-небудь» [8, с. 287]. Заволодіти – значить «брати щось чи когось у своє розпорядження; захоплювати» [9, с. 689]. Заволодіння означає опанування ким-, чим-небудь у будь-який спосіб. Тобто, це поняття є родовим, що охоплює собою безліч можливих способів. Тут виявляється загальний взаємозв'язок філософських категорій особливого й одиничного. Заволодіння може здійснюватися будь-яким способом, як-то шляхом: викрадення, одержання, утримання, обману, зловживання довірою тощо. Аналізуючи «заволодіння», слід виділити його основні ознаки.

По-перше, використання законодавцем терміна «заволодіння» в контексті ст. 239–1 КК України вказує на незаконний характер зазначених дій, які здійснюються проти встановлених правил і вимог. У літературі з цього приводу зазначається, що заволодіння ґрунтовим покривом буде вважатися незаконним у разі відсутності в суб'єкта відповідних повноважень на здійснення такої операції [10, с. 209]. Володіння певними предметами, благами в суспільстві забезпечується комплексом правових норм для підтримання громадського спокою, захисту прав і свобод людини. Порушення цих норм заподіює шкоду правоохоронюванім інтересам, суспільним відносинам, а тому має незаконний характер. До того ж ст. 239–1 КК України прямо вказує як на незаконний характер самого заволодіння, так і на обов'язковість створення зазначеними діями загрози для життя, здоров'я людей чи довкілля. Якщо заволодіння здійснюється на підставі дійсного або уявного права винної особи на зазначений предмет, то мова може йти не про незаконне заволодіння ґрунтом, а про інші злочини проти довкілля, самоправство, службові порушення або взагалі про цивільний делікт.

По-друге, «заволодіння» у ст. 239–1 КК України може здійснюватися тільки шляхом активних дій. При розгляді злочинних посягань на власність визнаною є можливість скоєння «заволодіння» як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності, наприклад, шляхом незаконного утримання чужого майна (бездіяльність). Однак заволодіння поверхневим шаром передбачає необхідність відділення ґрунту від загальної складової поверхні землі, а тому потребує тільки активних дій. Вчинення цього злочину шляхом бездіяльності неможливе.

По-третє, заволодіння поверхневим шаром земель передбачає необхідність його фізичного вилучення (відділення) від загальної складової земель. Незаконне захоплення землі як певної природної системи або її незаконне утримання без фізичного вилучення (від'єднання) ґрунтового покриву може кваліфікуватися лише як самовільне зайняття земельної ділянки (ст. 197-1 КК України) або шахрайство (ст. 190 КК України). Враховуючи специфіку такого предмета, як земля, слід зазначити, що, відповідно до ст. 181 ЦК України, земельні ділянки є різновидом нерухомого майна, а тому не можуть бути переміщені або викрадені в загальному сенсі цього слова. У більшості випадків можливе лише незаконне отримання прав на землю. Водночас ґрунт є лише складовою частиною землі, який, на відміну від останньої, може бути вилучений і переміщений у просторі. Отже, «заволодіння» у ст. 239–1 КК України передбачає активні дії у вигляді фізичного виділення частини земної поверхні, яка іменується поверхневим шаром земель (ґрунтом), і його переміщенням в інше місце. З огляду на це, цікавою вбачається пропозиція Мовчана Р.О., який пропонує встановити відповідальність не за «незаконне заволодіння», а за конкретно – «незаконне зняття ґрунтового покриву земельних ділянок» [11, с. 381].

По-четверте, «заволодіння» охоплює собою безліч форм, залежно від способу злочинного діяння: таємне, відкрите, насильницьке заволодіння, шляхом обману або використання

певних повноважень. Заволодіння як родове поняття, наприклад у злочинах проти власності, охоплює різні форми злочинного заволодіння: крадіжка, грабїж, розбїй, вимагання, шахрайство, привласнення, розтрата, заволодіння майном з використання службового становища. Враховуючи єдність форми та змісту у кримінальному праві, слід погодитись з тим, що вказані способи заволодіння можуть бути притаманні незаконному заволодінню ґрунту в межах складу злочину, передбаченого ст. 239-1 КК України. Водночас, враховуючи той факт, що законодавець не наголошує на окремих особливостях вилучення поверхневого шару земель, а використовує загальний термін «заволодіння», слід припустити можливість кваліфікації за ст. 239-1 КК України, незалежно від способу вилучення земельного покриву [12, с. 413]. При цьому слід зазначити, що спосіб заволодіння є факультативною ознакою зазначеного складу злочину й не впливає на кваліфікацію за ст. 239-1 КК.

Отже, заволодіння характеризується незаконними діями, спрямованими на фізичне вилучення ґрунтового покриву (поверхневого шару) земель будь-яким способом (відкрито, таємно, із застосуванням насильства або обману тощо).

Спосіб вчинення злочину становить сукупність (систему) прийомів і методів, що використовуються при вчиненні злочину [13, с. 108]. Ці способи різноманітні. Найчастіше зустрічаються такі: фізичне насильство, психічне насильство (погроза насильством), обман, зловживання довірою, жорстокий чи особливо жорстокий спосіб, загально небезпечний спосіб тощо. Усі вони значною мірою визначають форму і зміст злочинного діяння, його інтенсивність і шкідливість. Ми вже зазначали, що спосіб є факультативною ознакою даного складу злочину. Тим не менше, залежно від способу заволодіння ґрунтом, може змінюватись кваліфікація злочинних дій винної особи. Заволодіння може відбуватись таємно, відкрито, із застосуванням насильства або використанням обману чи службових повноважень. Враховуючи те, що спосіб заволодіння може визнаватись більш тяжким злочином, в окремих випадках необхідна кваліфікація за сукупністю злочинів.

Суспільно небезпечні наслідки можна визначити як шкоду (збиток), що заподіюється злочинним діянням суспільним відносинам, охоронюваним кримінальним законом, або як реальну небезпеку (загрозу) заподіяння такої шкоди. Наслідки злочину різноманітні й можуть мати місце в різних сферах: економіки, виробництва, прав людини, екології тощо [13, с. 116]. Вилучення поверхневого шару, основи родючості земель призводить до втрати екологічної, економічної та матеріальної цінності зазначеного об'єкта. У багатьох випадках така шкода є непоправною. На сьогодні не існує штучних можливостей відтворення ґрунту, земля без ґрунту не може виступати основою повноцінної господарської діяльності, власник не може використовувати в повному обсязі корисні властивості землі. Тим не менше, незважаючи на важливість такого природного ресурсу, як земля, на думку законодавця, зазначене порушення потребує додаткових підстав для визнання його злочином.

Відповідно до диспозиції ст. 239-1 КК України, злочинним є таке заволодіння ґрунтовим покривом, що створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля. Екологічна шкода, що виникає внаслідок заволодіння ґрунтовим покривом має викликати більш тяжкі наслідки, пов'язані із заподіянням шкоди життю, здоров'ю людей, довкіл्लю. У роботі Шевченко С.В. зазначена конструкція визначається як злочини з похідними наслідками. У таких злочинних діях обов'язково є два суспільно небезпечних наслідки: проміжний та похідний [14]. Проміжний (основний) – це наслідок, що безпосередньо утворюється внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння. На відміну від нього, похідний (додатковий) утворюється внаслідок розвитку основного наслідку, як додаткова шкода, що посилює загальну шкоду від учинення злочину.

Крім того, слід звернути увагу на формулювання похідних наслідків, якими визнається не реальна шкода, а лише створення небезпеки. На відміну від фактичних наслідків, настання яких є обов'язковою ознакою матеріальних складів, створення небезпеки вказує лише на можливість їх настання.

У теорії кримінального права, наслідки, які настають через злочинну поведінку винної особи, прийнято поділяти на наслідки у вигляді реальної шкоди, наслідки у вигляді створення небезпеки заподіяння шкоди об'єкту кримінально-правової охорони. Відповідні положення закріплені в кримінальному законодавстві України. Так, ч. 1 ст. 239-1 КК України сформульована законодавцем як делікт створення небезпеки завдання шкоди об'єкту кримі-

нально-правової охорони. При скоєнні злочинного заволодіння поверхневим шаром земель уже відбуваються негативні зміни в об'єкті, тобто порушується якісний природний стан земель як елемента довкілля. При загрозі ж заподіяння шкоди людині або довкіллю порушується стан захищеності, безпеки всього довкілля, яке охороняється кримінальним законом, порушуються безпечні умови його функціонування. Саме тому створення реальної небезпеки життю та здоров'ю людей або довкіллю пов'язане з необхідністю встановлення його як факту об'єктивної дійсності. Іншими словами, вже при виникненні реальної можливості настання суспільно небезпечних наслідків забруднення або псування ґрунтового покриву земель відбуваються негативні зміни в об'єкті кримінально правової охорони. Подібна точка зору вже висвітлювалася в літературі [15, с. 48–49; 6, с. 24].

Небезпека настання наслідків виявляється з моменту завершення дії та настання проміжних наслідків. Таким моментом слід вважати незаконне заволодіння ґрунтовим покривом. Загроза трансформується в реальні наслідки з моменту їх фактичного настання. При цьому треба враховувати характер їх опису в кримінально-правовій нормі, а також особливості самої фактичної шкоди. Саме ця обставина відрізняє некваліфіковане незаконне заволодіння поверхневим шаром земель від кваліфікованого.

Аналіз статті 239-1 КК України свідчить, що незаконне заволодіння поверхневим шаром земель уже містить абстрактну загрозу настання відповідних наслідків. Але поряд з абстрактною загрозою існує і потенційна загроза настання таких наслідків. Остання характеризується тим, що може реально завдати шкоду, якщо порушення спеціальних правил не буде вчасно припинене.

Деякі вчені вважають, що для притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення діяння, яке містить абстрактну можливість настання шкоди, недостатньо наявності лише абстрактної загрози [16, с. 126; 3, с. 8–15]. Уявляється, що при наявності абстрактної загрози погіршення якісного стану землі кримінальна відповідальність має виключатися. У цьому разі відсутній юридично значущий необхідний причинний зв'язок.

Потенційна небезпека заподіяння шкоди життю, здоров'ю людей або довкіллю змінням якісного стану ґрунтового покриву земель у разі незаконного вилучення ґрунту – це дійсна реальна небезпека. Її характер дає підстави вважати, що почалися негативні зміни в хімічному, біологічному, фізичному та інших складових ґрунтового покриву земель. У зв'язку з цим, реальна шкода людині чи довкіллю може настати з великим ступенем імовірності. Це означає, що невтручання в ланцюг подій неминуче призведе до настання фактичних наслідків у вигляді масового захворювання населення, його загибелі, ушкодження всієї екосистеми тощо.

Треба зазначити, що проблема визначення ознак небезпеки заподіяння шкоди об'єкту кримінально-правової охорони привертала увагу дослідників. На думку одних учених, настання кримінальної відповідальності за поставлення в небезпеку можливе лише за наявності достатнього ступеня небезпеки [17, с. 28]. Іноді вважають, що кримінальна відповідальність можлива лише при злісному порушенні службовою особою відповідних приписів [18, с. 17–19]. Інша група вчених виходить з того, що кримінальна відповідальність за поставлення в небезпеку можлива тільки з урахуванням характеру та ступеня суспільної небезпеки, можливості заподіяння шкоди, на які впливають, по-перше, тяжкість порушення правил безпеки, а по-друге, психологічне ставлення до цього винної особи [19, с. 314; 20, с. 18–19]. Остання точка зору здається найбільш прийнятною, оскільки вона враховує всі чинники, які безпосередньо чи опосередковано впливають на можливість притягнення до відповідальності за вчинення зазначеного діяння.

З огляду на викладене, можна зробити висновок, що кримінальна відповідальність за незаконне заволодіння поверхневим шаром земель настає лише в разі, якщо останнє створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля. Однак така загроза має визнаватися реальною, а її встановлення обов'язковою умовою притягнення особи до кримінальної відповідальності. Отже, незаконне заволодіння ґрунтовим покривом мусить викликати два взаємопов'язаних наслідки: проміжний – екологічна шкода землі як основному природному ресурсові та похідний – шкода життю, здоров'ю або довкіллю. При цьому слід зазначити, що відносно довкілля мова йде про його широке тлумачення, яке включає всі складові екологічної безпеки, а не тільки земельні ресурси. Це може бути шкода водним ресурсам, лісовим та іншим природним об'єктам.

Висновки. На підставі викладеного слід зробити такі висновки:

1. Заволодінням поверхневим шаром земель слід визнавати незаконні дії, спрямовані на фізичне вилучення ґрунтового покриття (поверхневого шару) земель будь-яким способом (відкрито, таємно, із застосуванням насильства або обману тощо). При цьому треба говорити про відокремлення ґрунтового покриття від тіла поверхні земельної ділянки;
2. Склад розглядуваного злочину передбачає два види суспільно небезпечних наслідків: проміжний (основний) – екологічна шкода земельній ділянці, внаслідок фізичного вилучення ґрунтового покриття; похідний (додатковий) – створення загрози життю, здоров'ю людей або довкіллю;
3. Похідні наслідки у ст. 239-1 КК України сформульовані як потенційна загроза їх настання. Отже, для притягнення особи до відповідальності достатньо встановлення лише реальності загрози небезпеки, без її реального настання.

Список використаних джерел:

1. Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів / Н.О. Гуторова. – Х. : Вид. НацУВС, 2001. – 383 с.
2. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность / Н.Ф. Кузнецова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1969. – 232 с.
3. Тимейко Г.В. Общее учение об объективной стороне преступления / Г.В. Тимейко. – Ростов-на-Дону : Изд-во Ростовского ун-та., 1977. – 216 с.
4. Трайнин А.Н. Состав преступления по советскому уголовному праву / А.Н. Трайнин. – М.: Юриздат, 1951. – 384 с.
5. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений / В.Н. Кудрявцев. – М. : Юрид. лит, 1972. – 352 с.
6. Кузнецова Н.Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности / Н.Ф. Кузнецова. – М. : Госюриздат, 1958. – 220 с.
7. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка : в четырех томах / В.И. Даль. – М. : Русский язык, 1982. – Т. 3. – 1982. – 555 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.
9. Новий тлумачний словник української мови. : у трьох томах / [укладачі: професор В.В. Яременко, кандидат філологічних наук О.М. Сліпушко]. – К. : Аконті, 2001. – Т. 1. – 2001. – 928 с.
10. Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика: [практ. пос.] / [О.О. Дудоров, Д.В. Каменський, В.М. Комарницький, М.В. Комарницький, Р.О. Мовчан] ; за ред. О.О. Дудорова; МВС України, ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. – 616 с.
11. Мовчан Р.О. Щодо кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння ґрунтовим покриттям (поверхневим шаром) земель (ст. 239-1 Кримінального кодексу України) / Р. О. Мовчан // Форум права. – 2013. – № 2. – С. 375-382.
12. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.
13. Кримінальне право України. Загальна частина // за редакцією професорів М.І. Божанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – Київ, Харків : Юрінком Інтер — Право, 2002. – 410 с.
14. Шевченко Є.В. Злочини з похідними наслідками: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право, кримінологія; кримінально-виконавче право» / Є. В. Шевченко. – Х., 2001. – 21 с.
15. Кригер Г.А. Преступные последствия в структуре состава преступления / Г.А. Кригер // Соц. законность. – 1980. – С. 47–50.
16. Егоров Н.Д. Причинная связь как условие юридической ответственности / Н.Д. Егоров // Советское гос. и право. – 1981. – № 9. – С. 123–127.
17. Сахаров А.Б. Уголовно-правовая охрана безопасных условий труда в СССР / А.Б. Сахаров. – М., 1958. – 187 с.

18. Щербина А.О. Ответственность за нарушение правил охраны труда / А.О. Щербина // Советская юстиция. – 1968. – № 13. – С. 17–19.

19. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства / С.Б. Гавриш. – Київ, 2002. – 634 с.

20. Землюков С.В. Возможность причинения вреда – признак преступления / С.В. Землюков // Правовые вопросы борьбы с преступностью на современном этапе. – Томск, 1989. – С. 18–19.

СИБАЛЬ О. Б.,

аспірант кафедри кримінального права
та кримінології юридичного факультету
(Львівський національний університет
імені Івана Франка)

УДК 343.223 (477)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРИРОДА ПРАВОМІРНОГО ЗАПОДІЯННЯ ШКОДИ ЖИТТЮ ТА ЗДОРОВ'Ю ОСОБИ ПІД ЧАС ЗАЙНЯТТЯ СПОРТОМ

У статті з'ясовуються підстави виключення кримінальної відповідальності за заподіяння шкоди життю та здоров'ю особи під час зайняття спортом. Обґрунтовано приналежність цієї поведінки до обставин, що виключають злочинність діяння.

Ключові слова: *життя та здоров'я особи, зайняття спортом, обставини, що виключають злочинність діяння.*

В статье определяются основания исключения уголовной ответственности за причинение вреда жизни и здоровью лица при занятии спортом. Обоснована принадлежность этого поведения к обстоятельствам, исключающим преступность деяния.

Ключевые слова: *жизнь и здоровье лица, занятие спортом, обстоятельства, исключающие преступность деяния.*

The article explains the place of legitimate harm to life and health of a person during sports activities in the system of valid defences. The author grounded affiliation of this behaviour to lawful justification defences.

Key words: *life and health, sports, valid defence, lawful justification.*

Вступ. Питання кримінально-правової оцінки заподіяння одним спортсменом шкоди життю чи здоров'ю іншого під час змагань із деяких ігрових та контактних видів спорту (наприклад, боксу, карате, футболу, хокею та ін.) неодноразово піднімалось як у засобах масової інформації [1; 2; 3], так і в спеціальній юридичній літературі [4; 5; 6]. А відсутність у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) норм щодо кримінально-правової природи цих діянь та мовчазна реакція правозастосовних органів на їх вчинення лише посилюють актуальність вказаної проблематики.

Значний внесок у розробку питань кримінально-правової кваліфікації заподіяння шкоди життю та здоров'ю особи під час зайняття спортом здійснено в працях багатьох українських та іноземних вчених, а саме: М.В. Анчукової, Ю.В. Бауліна, Є.В. Безручка,

